

Bydelsfelleskapets langsomhet: Langvarig midlertidighet og samskaping som inkluderende boligpolitikk

The slowness of neighborhood community: Long-term temporality and co-creation as inclusive housing policy

Martine Elise Skoglund Hammer

Sosialantropolog, Sosiologisk Poliklinikk

martine.e.s.hammer@ntnu.no

Ida Marie Henriksen

Post.doc, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

ida.marie.henriksen@ntnu.no

Aksel Tjora

Professor, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

aksel.tjora@ntnu.no

Sammendrag

I denne artikkelen undersøker vi hvilke muligheter et bydelsfelleskap vil kunne ha som boligsosialt grep. Vi tar utgangspunkt i en studie av bydelen Svartlamon i Trondheim basert på dybdeintervjuer og surveyemetodikk, gjennomført i 2019 av Sosiologisk Poliklinikk, på oppdrag fra Husbanken. Bydelen er kategorisert som et byøkologisk forsøksområde med en beboermasse som rommer mennesker med økonomiske og/eller sosiale utfordringer (såkalte vanskeligstilte) og mennesker som har betydelige ressurser, og studien undersøker de sosiale mekanismene i en slik sammensatt konstellasjon. Gjennom analysen har vi identifisert fire sentrale dimensjoner for nabolagsfelleskap, alle knyttet til tid: (1) møteplasser og aktiviteter – tid til å gjøre noe sammen, (2) relasjoner og samhandling – tid til å bli sett, (3) den langsomme tida – for medvirkning og selvbestemmelse og (4) muligheten til å leie på lang sikt. I mer konseptuell forstand peker vi på hvordan Svartlamon formes sosialt av det vi kan kalle «langvarig midlertidighet», hvor beboerne får eierskap til bydelen via samskaping av miljø og aktiviteter uten at det ligger en økonomisk investerings-tanke i bunnen. Tid og tempo blir sentrale aspekter i analysen, siden ulike former for langsomhet synes å være viktige for bydelens boligsosiale relevans. Selv om Svartlamon er en særegen bydel som et byøkologisk eksperiment, diskuterer vi avslutningsvis hvordan en forståelse av sosiale prosesser i bydelen er relevant for å få bedre innsikt i mulighetene for bydelsbasert integreringsarbeid mer generelt.

Nøkkelord

boligsosialt arbeid, naboskap, Svartlamon, fellesskap, langsomhet

Abstract

In this article, we explore neighbourhood community as a potential vehicle for social housing, based on a qualitative study of the Svartlamon area in the city of Trondheim. The district is categorized as an urban ecological experimental area with residents ranging from those who face challenges financially and/or socially (so-called disadvantaged) to those with significant such resources. The study aims to explore social mechanisms in such a constellation. We have identified four key factors, all related to the time dimension: (1) meeting places and activities – time to do something together, (2) relationships and interaction – time to be seen, (3) the slow time – for participation and co-creation, and (4) the opportunity for long-term rental. In a more conceptual sense, we point out how Svartlamon is shaped socially by what we call «long-term temporality», with a feeling of ownership of the district through collaborative community work and activities, without being motivated by economic investment. Time and pace become central aspects of the analysis, as different forms of slowness appear to be important for the neighbourhood's social housing relevance. In conclusion, although Svartlamon is a distinctive neighbourhood, as an urban ecological experiment the case demonstrates how close scrutiny of social processes developed over time may provide insight into the opportunities for social neighbourhood integration more generally.

Keywords

social housing, neighbourhood, Svartlamon, community, slowness

Innledning

Alle mennesker trenger å kjenne tilhørighet til en form for fellesskap, en plass å høre til, en plass å bli sett. Tjora (2018) peker på at fellesskap oppstår og vedlikeholdes ved faktorer som solidaritet, interaksjon, identifikasjon, kommunikasjon, arbeid og som fysisk nærvær. Disse faktorene antyder på den ene siden at medlemmene må bruke tid for at fellesskap skal oppstå, men samtidig at tilhørighet vedlikeholdes på mangfoldige vis.

I byutviklingssammenheng ble tap av fellesskap satt på dagsordenen av Jane Jacobs (1964), som aktivt jobbet for å bevare nabolagsfellesskap i New York, hvor isolasjon ble sett på som en konsekvens av økende individualisme i det moderne samfunnet. I norsk boligplanlegging har nabolagsfellesskap vært sett på som et politisk virkemiddel for å redusere sosial ulikhet. Denne «boligsosiale vendinga» bygger på en idé om at bo- og nærmiljø vil påvirke både levekår og livssituasjon for den enkelte (Økeland, 2012). På tross av den boligsosiale vendinga (Sørvoll, 2018) har sosialdemokratiske land som Norge siden 1980-tallet hatt en politisk utvikling preget av nyliberalisme. Dette innebærer at eiendom som sådan er overlatt til markedskreftene, med kraftig boligprisvekst i sentrale strøk og et økende antall private eiendomsspekulanter som resultat. En økt «finansialisering» (Larsen, 2017) av samfunnet har skapt en ny hurtig logikk som gjennomsyrrer måten vi forstår verden på. Det kommersielle markedet blir jevnt over stadig større og skaper økende økonomiske ulikheter i befolkningen, hvor boliger og annen eiendom blir sett på som investeringsobjekter.

I denne artikkelen undersøker vi hvordan en «langsom bydel» som Svartlamon har tid til å utvikle ulike mekanismer for inkludering, trygghet og tilhørighet. Bydelen er utvalgt som en *paradigmatisk case* (Flyvbjerg, 2004) som har særegne trekk som kan tydeliggjøre generiske aspekter. Hammer (2018) har antydnet at lav husleie frigir en form for «tidsressurs» som gir beboerne muligheter til å investere tid i forpliktelser og engasjement i nærmiljøet, uavhengig av sosial status og økonomisk situasjon. I denne artikkelen følger vi opp dette arbeidet med Svartlamon som paradigmatisk case for å undersøke hvordan langsomhet og tid som ressurs, og fellesskapsutvikling i tilknytning til dette, kan forstås som boligsosialt arbeid. Problemstillingen er: *Hvordan kan nabolagets tidsressurs fungere som boligsosial ressurs?*

Videre i artikkelen vil vi redegjøre for casen Svartlamon i del 2, skissere vårt teoretiske utgangspunkt knyttet til fellesskap i del 3 og presentere den empiriske analysen i del 4. I del 5 diskuterer vi analysen ved å identifisere fire forskjellige nabolagsdimensjoner hvor tid overalt står sentralt: (1) tid til å gjøre noe sammen, (2) tid til å bli sett, (3) tid til å medvirke og (4) tid til nærmiljøpolitikk. I del 6 diskuterer vi mer generelt hvordan tid og fellesskap er viktige ressurser for naboskap og boligsosialt arbeid.

Svartlamon – Norges første byøkologiske forsøksområde

Svartlamon er en sentrumsnær bydel i Trondheim med lang historie. De første husene ble oppført på starten av 1870-tallet for å skaffe lokale arbeidere husrom. Fra 1947 ble området regulert til industri og næring, noe som førte til at vedlikehold av boligbebyggelsen ble nedprioritert. Fram til dagens beboere begynte å flytte inn på slutten av 1980-tallet, sto husene til forfalls (Hammer, 2018). 1990-tallet var preget av enkelte husokkupasjoner og kamp mot kommunens saneringsplan, og mot Strandveien Auto AS, som hadde etablert seg midt i bydelen med bilsalg og verksted, og som ønsket å utvide. Dette samsvarer med andre protester mot moderne byplanlegging og utvikling samt kamp for bevaring av boområder – for eksempel bevaringskampen for trehusbebyggelsen på Enerhaugen i Oslo (Røe, 2019) og Bakklandet i Trondheim (Kittang, 2014).

I 1990 ble Svartlamon beboerforening stiftet for å intensivere kampen. Etter mange år med usikkerhet, og mobilisering av større kulturpersonligheter i Trondheim og resten av landet, ble det i 1998 bestemt at kommunen skulle kjøpe ut Strandveien Auto AS og tilrettelegge for deres virksomhet et annet sted i byen. Selv om Svartlamon vant kampen, skapte konflikten mistillit til politikerne og kommunen. I 2001 ble Svartlamon etablert som Norges første «byøkologiske forsøksområde» gjennom et politisk vedtak i Trondheim kommune. Bystyrevedtaket fra 2001 lyder som følger:

Overordnet mål for prosjektet på Svartlamoen er at det skal bli en alternativ bydel med stort rom for eksperimentering, forsøk og utprøving. Det gjelder både boliger, boformer, sosialt samspill, medvirkning, økologi og energi, kommunale tjenester, kunst, kultur og næringsutvikling. (Trondheim kommune 2001)

Kommunen eier det meste av eiendommene, men området forvaltes av Svartlamon boligstiftelse, stiftet i 2001, og Svartlamon kultur- og næringsstiftelse, stiftet i 2006. Kontrakten bydelen har med kommunen, er relativt kortvarig med sine ti år, og dagens kontrakt går ut i 2021. Kontraktens varighet gjør det vanskelig å få lån og finansiering til oppgraderinger av bygningsmassen. Svartlamon består i stor grad av toetasjes trehus og fireetasjes murgårder. Da disse ble bygget, lå bydelen utenfor bygrensa, med friere valg av materiale og konstruksjonsmetoder (Hammer, 2018). I tillegg til boliger har bydelen også en rekke større og mindre næringsarealer, som særlig er tilrettelagt for kunst og kultur, som scener, atelierer og produksjonslokaler. Man finner også en kulturbarnehage, et gjenbrukssenter, andre småbutikker og en kafé/pub.

I 1997 bodde rundt 120 personer i alderen 20–35 år i bydelen (Rendum, 1997). I dag anslås det å være 300 beboere, hvor omtrent 200 er voksne og 100 er barn (Hammer, 2019). Mange har flyttet til bydelen på grunn av beboermedvirkning, politisk og ideologisk tilhørighet og/eller sosiale nettverk, og mange kan se for seg en framtid i bydelen med barn. Beboerne som bor i området, trives godt med sitt bomiljø (Hernes mfl., 2009; Hammer, 2019). Om man ser på den lokale demografien, er utdanningsnivået høyt (60 prosent med bachelorgrad eller høyere)¹, og av beboerne er det 30 prosent som jobber deltid, 40 prosent som jobber heltid, 25 prosent som driver egen virksomhet og 14 prosent som er studenter. Det eksisterer ikke noe inntektstak for å kunne få leie i bydelen, men det har tidligere vært diskutert.

1. Disse tallene er hentet fra Svartlamons beboerundersøkelse i 2019 (n=107)

For mange av Svartlamons beboere oppleves bydelen trygg nettopp på grunn av utfor-
mingen. Fokuset på grønne fellesarealer og at bydelen er vedtatt bilfri, gjør det mulig for
barn å løpe fritt mellom husene. Husene er vendt mot hverandre, med felles bakgårder,
portrom, hager og oppganger, og det er bare et par hus som ikke har felles uteareal. Delte
arealer og andre fellesfunksjoner har stor påvirkning på interaksjonsmønstre (Fleming mfl.,
1985, i Talen, 1999). Foruten de nybygde selvbyggene og «Erstatningshuset»² er alle boen-
hetene gamle og med enkel standard.

Når man tar gentrifiseringsperspektiver i betraktning, er plasseringen av Svartlamon et
viktig poeng. Svartlamon muliggjør at barnefamilier, enslige, vanskeligstilte og lavlønne kan
bo sentrumsnært og ha tilgang på det byen har å by på. Lenge har byens kjerne vært for-
beholdt samfunnets elite, og de lavere klassene har bodd utenfor kjernen (Røe, 2019). Gen-
trifisering kjennetegner mange større byer, og Trondheim er intet unntak. Byene har vært
preget av at de sentrumsnære bydelene har blitt regulert til å fremme vekst ved nybygging
tilpasset godt bemidlede husstander, eller at ellers slitne bydeler har blitt oppgradert av mer
uavhengige utviklere og beboere. Bjørvika i Oslo er et eksempel på det første, mens Bakk-
landet og Kampen er eksempler på det siste. Svartlamon framstår som en «motstrømscase»
i denne sammenheng siden bebyggelsen ikke er overlatt til markedskreftene. Beboerne leier
boliger med lav standard og bidrar selv med en stor del av vedlikeholdsarbeidet på dugnads-
basis. I stedet for å legge direkte kapital i boligen legger beboerne tid i området og fellesska-
pet. Dermed representerer bydelen og det kommunale eierskapet en begrensning av måten
markedskreftene påvirker beboerne på. Flere av bydelens beboere har ikke nok økonomisk
kapital til å komme inn på boligmarkedet, mens andre har tatt et bevisst valg å hoppe av
boligkarusellen. Enkelte klarer likevel å spare opp midler ved å bo på Svartlamon, slik at de
også kommer seg inn på det kommersielle boligmarkedet.

I en evaluering Trondheim kommune gjennomførte i 2016, kommer det fram at Svartla-
mon har en viss overføringsverdi for kommunal tjenesteproduksjon (Trondheim kommune,
2016). Men kommunen viste også til flere utfordringer og etterlyste blant annet mer nybyg-
ging og næringsetablering. Kommunen pekte også på at utgiftene hadde blitt større enn
antatt, og at husleia var underpriset. Siden da har husleia økt til gjengs leie, selv om leiepriser
har vært vanskelig å beregne uten gode sammenlignbare leieobjekter (Hammer, 2018). Da
beboerne selv kom med sitt høringssvar, mente de kommunen hadde et unødvendig stort
fokus på økonomiske og byggetekniske forhold, og at «sosiale verdier» som skaper et *godt
nabolag*, var lagt lite vekt på.

Da husleia skulle settes, ble det tatt hensyn til den lave standarden i tillegg til miljøets alle-
rede høye fokus på å gjøre ting selv (*DIY – do it yourself*). I regnestykket er det derfor gjort
fratrekk for lav standard og dugnadsplikt. Når disse elementene er trukket fra, vil husleia
utgjøre en betydelig mindre del av inntekten til beboerne enn den ville gjort i en annen bydel.
Som påpekt av Hammer (2018) muliggjør dette en tidsressurs; beboerne kan for eksempel
velge å redusere lønnsarbeidstida slik at de kan bruke mer tid på sosiale fellesskap og egne
prosjekter og hobbyer. Tida fungerer som en gave – med medfølgende forpliktelser – som er
med på å skape nære relasjoner mellom beboerne. Denne tidsgaven fungerer som et signal
om at man ønsker å være en del av fellesskapet, og kan langt på vei forstås som fundamentet
eller «limet» som holder Svartlamons sosiale miljø sammen (ibid.).

2. «Erstatningshuset» ble bygget etter at et av husene brant ned. Gjennomføringen av nybygget hadde Trondheim
kommune ansvar for, og fulgte nyere byggerestriksjoner. Til tross for at de gikk for de billigste løsningene, kostet
dette ene huset ca. 2,4 millioner mer enn Eksperimentboligene, et selvbyggerprosjekt med fem hus og et felleshus.

En teoretisk inngang til bomiljøet som fellesskap

Vårt teoretiske utgangspunkt i denne artikkelen handler om naboskap, fellesskap og tid. Med utgangspunkt i et typologisk fellesskapsperspektiv utviklet i boka *Hva er fellesskap* (Tjora, 2018), hvor fellesskap oppstår og vedlikeholdes ved faktorer som samhold, interaksjon, identifikasjon, kommunikasjon, arbeid og som fysisk nærvær. I forbindelse med spørsmålet om inkluderende bydeler (altså bydelsfellesskap) kan fellesskapsmekanismer nyanseres innenfor følgende faktorer:

Samhold/solidaritet handler om hensyn til ressursvake individer/familier, for eksempel at utleiere, sameier eller borettslag tilrettelegger for disse ved lave krav til innsats eller økonomiske bidrag, at tilhørighet tas for gitt (mekanisk solidaritet) og/eller at man aksepterer ulike roller/funksjoner som utfyller hverandre (organisk solidaritet) (Durkheim, 1893/1964).

Interaksjon er knyttet til oppmerksomhet omkring hvordan individer i nærmiljøet bekrefter hverandre ved sosial interaksjon, det vil si hvordan den *sosiale responsiviteten* (Asplund, 1987) ligger til grunn for den enes (selvsagte) anerkjennelse av den andre, og hvordan ulike grader av *dramaturgisk lojalitet* (Goffman, 1992) vil kunne generere forskjellige forståelser av akseptert samhandling i bydelen. Kort sagt betyr dette at vanlig sosial adferd innebærer å gi respons til hverandre og være lojal mot hverandres framføring av roller.

Identifikasjon som fenomen legger vekt på hvordan ulike kulturelle, ideologiske, politiske, smaksmessige og demografiske fellestrekk og forskjeller legger grunnlag for både vennskap og det motsatte, ved klikkdannelser, som *nystammer* (Maffesoli, 1996) eller *forestilte fellesskap* (Anderson, 1996). Kort sagt dreier dette seg om den ene gjenkjenner seg selv i den andre. I en nærmiljøsammenheng kan det tenkes at ulike former for *prospektiv identifikasjon* er relevant, hvor et områdes barn og ungdom trenger å gjenkjenne lokale voksne som ønskerverdige «framtidige jeg». En ungdom som sliter med sosiale problemer, kan identifisere seg med folk i nærmiljøet som er eldre, og som har håndtert lignende problemer med hell (for eksempel blitt en stor rockemusiker til tross for trøblete ungdomsår). På den annen side: En bydel med mange voksne som «sliter» (for eksempel med rus og kriminalitet), kan gi uheldige forbilder for de unge, og vil skremme vekk de barnefamiliene som har andre boligalternativer.

Kommunikasjon: Relevant her er særlig bruken av sosiale medier og digital kommunikasjon som plattform for koordinering i nærmiljøet, opprettelse av Facebook-grupper, presentasjon av bydelen utad og så videre. Et *kommunikasjonsfellesskap* (Delanty, 2003) vil kunne formes – ikke minst innenfor den yngre generasjonen – for utvikling av nye digitale kommunikasjonsflater (Tjora, 2011) for tilhørighet på nye måter.

Arbeid omfatter ikke bare lønnsarbeid, men også dugnad, frivillighet (Lorentzen & Dugstad, 2011) og løselig sammenholdte arbeidsfellesskap eller «coworking-spaces» (Kvaløseter, 2015), og vekten vil her legges på det mangfoldige arbeidet som innenfor en bydel skal til for å «holde hjulene i gang», og hvordan dette koordineres mellom velvillige ildsjeler og beboere som ikke har samme aktive forhold til å bidra lokalt på frivillighetens premisser.

Fysisk nærvær definerer det klassiske bydelsfellesskapet, men graden av sosial deltakelse vil avhenge av *passiare soner* (Tjora, 2016), som inviterer til sosialt opphold og *interaksjonspåskudd*³ (Henriksen & Tjora, 2014). Dette skaper grunnlag for sosiale møter («occasions») ut fra at folk er samlet på samme sted til samme tid, såkalte «gatherings» ifølge sosiologen Erving Goffman (1963). Tidsaspektet er også viktig her, siden ulike former for samtidighet eller synkronisering legger grunnlaget for samhold i en bydel, både ved kontinuerlige *oppholdsfellesskap* og som kortvarige *hendelsesfellesskap* (Tjora, 2018, s. 129).

3. Legitime grunner til å komme i kontakt med hverandre på (Henriksen & Tjora, 2014).

Tett knyttet til fysisk nærvær har vi det vi kaller tidsressurs: Tian Sørhaug skriver i *Fornuftens fantasier* at det er «menneskelig bruk av tid som skaper verdier» (Sørhaug, 1996, s. 56), og det er særlig her «vår tid» og «de andres tid» blir synlig. I tillegg finnes det «tidshierarkier» i den forstand at folk bruker ulik mengde tid på for eksempel dugnadsarbeid, og at det med variert bruk av tid kan oppstå både ansiennitet og friksjon. Alfred Gell mener tid eksisterer i tre former: som et ikke-menneskelig «timespace»-fenomen som man finner i Einsteins fysikk; som et sosialt bestemt tidsbegrep; og som en personlig erfaring av tid (Bear, 2014, s. 15). Det eksisterer også en kompleksitet i ulike former for tempo. Et politisk, økonomisk eller byråkratisk tempo hvor det fokuseres på risikoplanlegging, konsum og kapital, er noe ganske annet enn tempoet for en husholdning eller et nabolag.

Ved å legge tidsressurs på tvers som en dimensjon skaper vi en sammensatt fellesskapstypologi som teoretisk plattform for studien, forankret i teorier om fellesskapsmekanismer, tid og nabolag. Samtidig skal man være forsiktig og ikke ha en (romantisk) forventning om at fellesskap løser alle problemer. I en litt kjøligere realistisk tilnærming til byens sosiale muligheter har Tjora (2019) foreslått begrepet «segmental-selektiv samhörighet» som karakteristikk på beboeres mulighet til å velge hvilke byfellesskap de vil tilhøre, men innenfor begrensede rammer, for eksempel økonomiske. Den sosiologiske vinklingen må altså innta en nøktern forventning til byens – eller bydelens – sosiale potensial som sådan, og samtidig ha en bevissthet om sammenhenger mellom det sosiale, økonomiske og det fysiske.

Metode

I denne studien har vi hatt et ønske om å komme nærmere beboeres forståelse av hvordan det er å leve i et byøkologisk forsøksområde – over tid – og hvordan beboerne selv forstår verden rundt seg i interaksjon med andre (Hammer mfl., 2019). Artikkelen empiriske grunnlag består av en forstudie på ti dybdeintervjuer, deltakende observasjon, samt dokumentstudier (Hammer, 2018), deretter 20 dybdeintervjuer (11 med nåværende, 6 med tidligere beboere og 3 som driver med næring) og surveymetodikk, med seks supplerende spontane fokuserte intervjuer (Hammer mfl., 2019). Spontane fokuserte intervjuer er basert på invitasjoner på stedet og omhandler selve situasjonen informantene da er i, og som man ønsker å analysere (Henriksen & Tøndel, 2017). I dette tilfellet ble arrangementet Svartlamodagen valgt, der bydelen åpner portrom, bakgårder, hager, bedrifter og hjem for resten av byens befolkning. Dybdeintervjuene hadde en varighet på 25–105 minutter, mens de spontane intervjuene varte i 6–30 minutter. Temaene som ble tatt opp i intervjuene, var konsentrert rundt hvordan de som bor i bydelen, opplever det å være beboer på Svartlamon, og vi stilte spørsmål som: «Kan du si noe om hvordan det er å bo så tett på naboene sine?», og: «Hva tenker du om nivået av engasjement i bydelen?»

Siden utgangspunktet for denne studien var en utvidet beboerundersøkelse, var de nåværende beboerne forberedt på at studien skulle gjennomføres. En beboerundersøkelse var etterlyst av styret i boligstiftelsen, og Sosiologisk Poliklinikk ble valgt til å gjennomføre den. Hammer ble valgt til å lede prosjektet, da hun nylig hadde brukt bydelen som sitt felt i sin mastergradsoppgave og kjente beboermassen noe fra før. Dette gjorde intervjusituasjonen trygg siden det ikke var noen «utenfra» som kom og stilte informantene spørsmål om deres hverdagsliv og trivsel. Noe av bakgrunnskunnskapen til denne artikkelen er hentet fra nevnte avhandling (Hammer, 2018).

Vi informerte om muligheten til å stille til intervju og til å delta i spørreundersøkelsen på beboerforeningens forum på sosiale medier, via e-postliste og på deres månedlige allmøte. For å rekruttere tidligere beboere skrev vi et innlegg på en åpen gruppe for Svartlamon på

sosiale medier, i tillegg til å bli tipset av nåværende beboere om hvem vi kunne kontakte. Utvalget av informanter spenner aldersmessig fra slutten av tjuetårene til midten av femtiårene, med en hovedvekt på personer i tretti- til førtiårene. Kjønnfordelingen er omtrent 50/50, og botida varierer fra under ett år til over tjue år hos de nåværende beboerne. Av de beboerne som tidligere hadde bodd på Svartlamon, var det noen som hadde flyttet fra bydelen for 3–4 år siden, og andre som hadde flyttet for nærmere tjue år siden. Informantene våre er studenter med deltidsjobb, deltidsansatte, heltidsansatte, frilansere, personer med egne foretak og personer som mottar stønad fra Nav. Utvalget representerer på mange måter bydelen, i den forstand at Svartlamon i stor grad består av ressurssterke personer, og at det ofte er de som melder seg eller svarer på undersøkelser. Vi anerkjenner likevel at av 200 voksne er det mange som har takket nei eller som ikke har vist interesse for studien, og at det dermed er flere stemmer i beboermassen som ikke kommer fram i denne artikkelen. Som leseren vil oppdage, var det særlig én av de tidligere beboerne som i artikkelen er med på å nyansere det som ofte blir en noe romantiserende fortelling om bydelen.

Lyddopptakene fra intervjuene ble transkribert og anonymisert i de tilfeller der navn var blitt nevnt i intervjuet. Deretter kodet vi intervjuene induktivt ved bruk av dataprogrammet HyperRESEARCH, i tråd med en såkalt stegvis-deduktiv induktiv (SDI) tilnærming (Tjora, 2017). Målet med koding er tredelt: (1) å ekstrahere essensen i det empiriske materialet, (2) å redusere materialets volum, og sist, men ikke minst (3) å legge til rette for idégenerering på basis av detaljer i empirien. Et kjennetegn ved SDI-modellens induktive empirinære koding er at den skal ligge svært tett på empirien og gjerne bruke begreper som allerede finnes i data-materialet, såkalte innfødte begreper. Poenget er at kodene skal ivareta det helt spesifikke i materialet.

Kodene er kilde til å generere idéer tett forankret i empirien, i tråd med et induktivt premiss hvor man bør unngå premature konklusjoner. Kodene er kun utviklet fra data, og ikke fra teori, hypoteser, forskningsspørsmål eller fra planlagte temaer (for eksempel i en intervjuguide), og nettopp derfor kan de bli tallrike. I vårt tilfelle generte vi 694 empirinære koder fra de 26 intervjuene. Disse kodene har vi deretter gruppert tematisk i 30 forskjellige kodegrupper. Kodegrupper med overlappende temaer ble igjen slått sammen, og vi endte opp med fire hovedkategorier som legger grunnlaget for analysen.

Etter en gjennomgang av gruppene konsentrerte vi analysen om fire kodegrupper som omhandler møteplasser og fellesskap. Disse fire dimensjonene utgjør denne artikkelens analytiske del og danner strukturen for den empiriske analysen: (1) sosiale aktiviteter og fysiske møteplasser, (2) relasjoner og samhandling, (3) medvirkning og selvbestemmelse og (4) performativ boligpolitikk.

Bydelsfellesskap som boligsosialt grep

Svartlamon fortøner seg som en motvekt til nåtidens forventning om det raske og effektive. Flere av informantene våre uttrykte viktigheten av å «ta tilbake tida» gjennom å bruke mer tid på venner, familie og hobbyer, og mindre tid på konvensjonelt arbeid. En slik «langsom tid» oppfattes som svært verdifull og meningsgivende for dem, og som noe som flere mente skiller seg fra resten av samfunnets jag.

Svartlamon som bydel har lenge «slått seg på brystet» med å legge stor vekt på beboermedvirkning – både internt i bydelen, men også gjennom andre byutviklingsprosjekter. Dette sees på som viktig for å skape langsiktige planer i en by hvor flere av beboerne mener byutviklingen stort sett domineres av kortsiktig tenkning.

Selv om Svartlamon går i et rolig tempo, særlig til å være så tett på sentrum, er det *sosiale*

tempoet svært høyt. Som nevnt over gir Svartlamons kontrakt med kommunen beboerne en mulighet til å etablere en tidsressurs – en ressurs beboerne blant annet bruker på hyppige sosiale møter. Den nåværende beboeren Mads beskriver essensen av Svartlamon slik:

Det er masse forskjellige folk, med forskjellige bakgrunner. Men likevel trekker vi jo mot mye av det samme, eller den samme tanken da, med mindre forbruk og mer fellesskap og det å ha spesielt lave husleier så man har tid til å gjøre andre ting. Svartlamon har jo ... oppfostra skal man si ... mange kunstnere og musikere som kanskje ikke hadde hatt tida til å holde på med det hvis de hadde måttet jobbe i en hundre prosent jobb. (Mads)

Svartlamons beboere er bevisste på og stolte av at det er deres tidsgave, møteplasser og aktiviteter, tilfeldige og organiserte møter som skaper bydelens nære naboskap.

Møteplasser og aktiviteter – tid til å gjøre noe sammen

Den danske arkitekten Jan Gehl (1971) deler inn nabolagsaktiviteter i tre: *nødvendige*, *valgfrie* og *sosiale*. Gjennom sin mangeårige tilrettelegging av urbane møteplasser har han oppdaget at møteplasser både kan legge til rette for, og avvise, sosiale møter. De nødvendige aktivitetene i et nabolag og bomiljø er aktiviteter som å hente post og gå ut med søpla. Valgfrie aktiviteter innbefatter aktiviteter hvor man har muligheten til å oppholde seg på et område, men hvor området ikke bestemmer aktiviteten, for eksempel det å sette seg på en benk som er plassert i et fellesområde. Svartlamon har også mange sosiale aktiviteter med sine 72 organisasjoner og foreninger, 27 band, et damekor og et mannskor, senter for gjenbrukskunst, konsertarena, dansesenter og gratisbutikk, for å nevne noe.

De fysiske strukturene på Svartlamon gjør området fleksibelt og åpent for å lage nye «impulsmøteplasser». Det finnes mange fellesområder og potensielle møteplasser, deriblant felleshager, grønnsakshage, møterom, samvirkelag, utested og spiseplass, kunstgallerier og bokkafé – som blir hyppig brukt av beboerne. Alle hager og uteområder er felles for alle beboerne. Det kan for eksempel oppstå impulsgrillinger, hageselskap eller at man tilfeldig møter naboen over en øl eller kaffekopp på den lokale puben/kaféen. Men som en av de tidligere beboerne påpekte, har bruken av hager endret seg noe: «De som er heldige å ha en hage, møter jo naboen sine. I hvert fall. Det kom opp flere og flere gjerder mens jeg var her nede også. Før var også andre sine hager møteplasser» (Åsmund).

Muligheten for valgfrie fysiske møteplasser og sosiale møter er likevel mange på området. En av våre informanter uttrykte at man omtrent glemmer at man har venner i andre deler av byen, fordi det alltid skjer noe i «hjembygda». Flere informanter trekker fram at det bare er å gå ut døra for å se om det er noen som holder på med noe; det er alltid et prosjekt man kan bli med på. Dugnaden er en av de mest sentrale aktivitetene i bydelen og fungerer på mange måter som en inngang til Svartlamons fellesskap (Hammer, 2018). Beboerne vet at dugnadsengasjement er kontraktsfestet, men det er også et stort sosialt engasjement særlig rundt de organiserte vår- og høstdugnadene. På dugnaden blir man bedre kjent med hverandre – og med hverandres ferdigheter –, for dugnaden handler ikke bare om den veggen som skal skrapes, men om å bringe folk sammen (Sørhaug, 1996).

Jeg så definitivt dette dugnadsaspektet, det var det jeg likte med UFFA⁴ også – fellesskapet og det å gjøre ting selv. Så det var jo det som gjorde at dette var attraktivt også. Det å være med på et fellesskap og være med å bestemme hvordan du vil ha det selv rundt deg. (Tabita)

4. UFFA – Ungdom For Fri Aktivitet, et selvdrevet aktivitetshus for motkulturell ungdom i Trondheim, startet i 1981.

Det er en uttalt praksis ikke å føre dugnadstimer. Dugnadsarbeidet inkluderer deltakelse i ulike frivillige organiseringsgrupper – grupper som tar for seg blant annet møteorganisering, konflikthåndtering, oversikt over innbetalt husleie og hvem som flytter inn og ut.

På spørsmål om hva informantene tenkte om nivået av engasjement i bydelen, var svarene delte. Ofte tenkte de litt rundt hva man kunne legge i ordet «engasjement», og ut fra hva de selv landet på av definisjon, mente de det var lite eller mye engasjement. Her reflekterer tidligere beboer Åsmund rundt mangelen på engasjement:

Jeg vet ikke hvordan man skulle ha fått opp det engasjementet. Jeg tror det må være folk som drar ting i gang, altså, hele tida [...]. Så er det selvsagt noe annet hvis man er i en truet situasjon. Så forandrer det seg også med alderssammensetningen. Jo eldre folk blir her nede, jo mindre engasjement blir det. Jeg regner med at det kan ha noe med saken å gjøre. (Åsmund)

Aldersspredningen har blitt større bare på de ti siste årene, og er ganske forskjellig fra «kampårene» på 1990-tallet. Den typiske unge aktivisten er nok mindre synlig i dag enn før, og bydelen har blitt nødt til å engasjere seg på andre måter.

Relasjoner og samhandling – tid til å bli sett

Når informantene trekker inn ulik mengde ressurser blant beboerne i tankene rundt engasjement, går praten fort over fra å handle om *krav* til å handle om *inkludering* og forståelse.

Men Svartlamon er jo også et sted som har på en måte rom for de som, for eksempel folk som sliter med psykiske ting, og som ikke klarer på en måte å engasjere seg så mye. (Frigg)

Det vil alltid være noen som av ulike grunner ikke deltar, men det finnes ikke noen formelle sanksjoner for dem som ikke møter opp. Det er stort fokus på takhøyde; man dømmes ikke ut fra lommebok eller andre ressurser.

Dugnadsbehovet og fellesansvaret som følger med slike sosiale relasjoner, skaper et økt nivå av interaksjonspåskudd. Beboerne, naboene, vennene har stadig en grunn til å snakke med hverandre. Møteplassene, aktivitetene, kulturtilbudene og de organiserte møtene skaper en positiv sirkel med høyt nivå av emosjonell energi – en såkalt interaksjonsritualkjede (Collins, 2004), som genererer mer deltakelse og tilhørighet (Hammer mfl., 2019).

Et helt sentralt aspekt ved bydelen er nivået av relasjoner og samhandling som utvikles. Det finnes mange grunner til å søke seg til Svartlamon, men det å møte et mangfold av mennesker og hvilke potensielle relasjoner det kan skape, virker å være en av de viktigste:

Jeg synes det er så fint at jeg møter folk som er i en annen alder, annen utdanning, som har andre livsvilkår i det hele tatt, som kanskje bor her for å spare til å kjøpe seg leilighet mens andre bor her fordi de ikke har råd til å bo noe annet sted. (Inger)

Mangfold er et hyppig brukt begrep blant beboerne – om beboermassen og om aktivitets-tilbudet på området. Men da vi spurte informantene hva de la i ordet, var det tydelig at det var uenighet om hvilken type mangfold det var snakk om, i tillegg til at det kom fram at det egentlig ikke var så stor variasjon i beboermassen.

[En] kan jo tenke på mangfold på måten at [...] mange som bor her, er litt annerledes enn mainstream-folk, men man er jo ganske lik på et vis likevel, da. Det er jo litt [...] sånn frika, halvfrika, ja. Det er jo ikke sånn kjempevariasjon, sånn sett. Det er jo flere som har kalt Svartlamon

for Norges hviteste bydel – selv om det er jo noen med annen bakgrunn som bor her, men det er jo veldig, det er ganske hvitt, da, det er det jo. (Ester)

Svartlamon har kanskje ikke så stor *etnisk* variasjon, men man finner likevel mennesker med ulik bakgrunn, utdanning, ressurser og ferdigheter. Flere beboere opplever det å møtes på tvers av dette, og på tvers av utdanningsnivå og hvor de er i livet, som en styrke ved Svartlamons sosiale fellesskap.

Det er jo en av de tingene jeg liker best med å bo her, at du blir kjent med veldig mye forskjellige folk som kanskje ikke har den samme bakgrunnen. Før var jeg jo i en veldig studentboble der folk har de samme referansepunktene og samme type hverdag. Men nå kjenner jeg folk som både har barn og jobber med forskjellige ting, eller kanskje ikke jobber. Så det synes jeg er spennende; det åpner for andre typer samtaler. (Isa)

Flere av informantene beskrev miljøet som både åpent og lukket. Mange opplevde det som lukket fra utsiden, men svært åpent når man «kjente de rette folka»:

Det er alltid en sånn begge-deler-greie med Svartlamon. [...] At det kan virke veldig lukket, så er det ikke nødvendigvis det. Så har det jo også hatt tendenser i Svartlamon, når du først viser at du kjenner den og den, så er plutselig miljøet veldig åpent. Men jeg tror det kan være ganske vanskelig å komme inn i det. Jeg tror også under Svartlamo-kampen og rett etterpå, så var folk litt sånn: dem som bor på Svartlamon mot resten. [...] Det har vært en sånn dobbelthet hele tida rundt det. [...] Men jeg tror, hvis man er en ekstrovert person og kommer til Svartlamon og har tenkt til å gjøre ting og å være aktiv og sånn, så er det kjempeenkelt å få til ting. Man møter sikkert noe motstand og sure folk da også [...]. For det har jeg sett gang på gang, at folk som flytter til Svartlamon og er ekstroverte og har en eller annen interesse, så får du i gang ting her. Men er du introvert, så kan det vel være vanskeligere. Det hjelper å ha en interesse som «connector» med et eller annet som skjer her nede. Så blir det veldig mye enklere. (Åsmund)

Av boligstiftelsens 155 leiekontrakter er det kun 38 som har eget bad. Fellesbad, -dusj eller -do fører også til jevnlige møter. Dette legger grunnlaget for gjenkjenning, bekjentskap og muligens vennskap. Med delte fellesarealer og med de gamle husenes tynne vegger lever beboerne både fysisk og sosialt nær hverandre. Da får man gjerne innblikk i hverandres hverdagsliv:

Jeg syns det er helt greit at jeg hører litt sånn tung hiphop-bass i underetasjen eller at noen spiller tv-spill eller ser film eller at det ljoerer litt. Men det er jo ikke for alle, noen må jo ha det helt stille for å få sove og så videre, så jeg er nå litt heldigstilt som har ganske høy terskel for sånne ting. Jeg syns jo det er et pluss egentlig. Jeg er ikke redd for at jeg blir liggende dau i tre uker før noen finner meg – det kommer ikke til å skje – tar tolv timer maks. Så nei, jeg syns det er veldig greit, jeg syns det blir kjedelig og litt ensomt når han i etasjen under reiser [...], så jeg liker å ha folk rundt meg, ja, liker å høre at jeg ikke er alene rett og slett. (Gustav)

Det å bo tett er likevel ikke bare fryd og gammen, som Janne skisserer:

Janne: Det lekker litt hverdag gjennom etasjene. Det er fint. Men det kan jo også være en ulempe, for eksempel hvis du har naboer som har en annen type liv enn det du har – at det kræsjer.

Intervjuer: Er det noe dere har opplevd? At det har vært vanskelig med ulike livsstiler som møtes?

Janne: Ja, det var jo derfor jeg flytta. Jeg fikk en nabo i førsteetasjen som røyka inne, som ikke syntes at det var greit at andre ikke syntes at det var greit. Og da kan det bli dårlig stemning, også fordi man bor så tett at man møtes hele tida, er på de samme møtene, sitter i den samme hagen. Da går det liksom utover mer enn bare inneklima på en måte.

Men det å ha tid til hverandre, tid til å bli sett, kan potensielt hjelpe folk som ellers ikke ville klart seg så bra, slik tidligere beboer Åsmund beskriver:

Jeg tror det er veldig mange som bor nede her som lever mye mer verdige liv ved å bo her nede enn ved å bo en annen plass. Endt opp på institusjon, eller blitt veldig ensomme, sånne type ting. (Åsmund)

Gjennom intervjuene kommer det fram at beboerne er tydelig opptatt av at psykisk helse ikke skal være tabubelagt, men en naturlig del av samtalen rundt det å fungere sammen. Det diskuteres stadig på beboermøtene hvordan man aktivt kan jobbe for at beboerne skal føle seg trygge på naboene sine og i den bydelen de bor i.

Den langsomme tida – i medvirkning og selvbestemmelse

Svartlamon beboerforening består av alle dem som leier hos Svartlamon boligstiftelse, dem som framleier, samt dem som engasjerer seg i bydelen for øvrig. Foreningen er basert på flat struktur uten en tydelig leder. Beboerne møtes på beboermøter én gang i måneden, nabolagsmøter noe sporadisk og på årsmøte én gang i året. For at beboermøtene skal være vedtaksdyktige, må det møte opp minst tjue personer, hvis ikke må den aktuelle saken flyttes til neste møte, i håp om at det da dukker opp mange nok. Dette fører til at beslutningsprosessene kan ta ganske lang tid. Som beboeren Mads sa: «Det handler jo om hverdagen vår, det handler om lokaldemokrati, handler om å ta avgjørelsene i småskala» (Mads). Hvis man virkelig skal kjenne på eierskap til «prosjektet Svartlamon», synes det å være nødvendig at prosessene går «sakte».

Men så må det gjøres i et tempo som er forenelig med plassen, der alt gjøres med gode prosesser og som tas gjennom – når det skal bygges ting, så må det gjennom beboermøter og planlegginger og, sånn at det blir ordentlig. Og sånn at folk er med på det og er positiv til det, så vi slipper sånne diskusjoner etterpå om det huset er for dyrt, er det for stygt, er det for høyt, er det for lavt, passer det inn? Vi kan ikke ta de prosessene i etterkant og være etterpåkløkk. (Mads)

Svartlamon har holdt på med beboermedvirkning i tretti år. Dette er ifølge tidligere beboer Kine helt nødvendig for engasjementet, «der folk blir invitert inn og får være med å påvirke, der skaper man engasjerte beboere også» (Kine). Det synes å ligge en kvalitetssikring i å ta ned tempoet. Ifølge Nick Bailey (2010) kan medvirkningsprosesser være med på å redusere konfliktnivået og gi økt følelse av eierskap til den beslutningen som skal tas, noe Kine er inne på her.

Det ble lagt tydelig vekt på medvirkning i reguleringsplanen fra 2001, noe som samsvarer med den typiske trenden med økt fokus på demokratisk deltakelse i offentlige beslutningsprosesser (Ball, 2004). Underveis kan likevel beboermedvirkning by på besvær:

[H]ele tida da jeg bodde her, så gikk engasjementet rundt beboermøtet opp og ned. Jeg tror det hadde mye å si med hvordan møtene var orga. Hvis man skulle kjøre flat struktur, konsensus og sånne type ting. Det er en vanskelig styreform, og det er alltid møteplagere som tar altfor mye plass. Det fører til at folk går lei, møtene blir for lange. (Åsmund)

På «langsomme Lamon» vil både de som ønsker å gjennomføre prosjekter, og møteplagerne ha muligheten til å få sin stemme hørt, nettopp fordi de setter av tid til langsomme prosesser.

Leie, ikke eie – tid til performativ boligpolitikk

Leiemodellen i bydelen representerer også en motvekt til det etablerte boligmarkedet, som preges av jevn prisøkning, økt krav til egenkapital, resulterende i en økende ekskludering av grupper av mennesker fra boligmarkedet. På Svartlamon kan man leve godt uten å være godt økonomisk bemidlet.

En eid bolig blir ofte et investeringsobjekt, hvor man kan øke verdien av boligen ved oppussing og oppgraderinger som verdsettes i markedet. Ved å velge å bo på Svartlamon tar man et aktivt valg om en annen livsstil, hvor man ikke trenger å tenke på verdien av egen bolig og eventuelt hvordan ens egen boenhet påvirker naboboligens verdi. Man blir frigjort til å utfolde seg og være boligkreativ, finne en måte å bo på som er tilpasset eget liv heller enn boligmarkedets konvensjonelle krav. De aller fleste av våre informanter mener man kan få en like god relasjon til en bolig man leier som en man eier. Mads gir uttrykk for friheten det å leie gir:

Det gir mye mer frihet og mulighet [...]. Så har du ikke mulighet [...] til å kjøpe og være med på det jaget der liksom. Det der med å by over den ene etter den andre for å kjøpe en par kvadratmeter til flere millioner. Det er jo helt sykt, hvor det har eksplodert. [...] Det skal ikke være sånn at man skal bo seg i hjel. [...] Vi er ikke lagd for å holde på å jobbe oss i hjel og bruke alle pengene våre på husleie og strøm. Vi er jo lagd for å ha det artig. Dra på festivaler, lage festivaler, dra på konserter og dra ut å spise og være sosial. (Mads)

Tidligere beboer Anneli sier «det gir mening på alle plan, tilhørighet og samhörighet i stedet for individualisme i en toppleilighet til tre og en halv million» (Anneli). Ifølge Anneli er det som kreves, *tid* og *dugnadsånd*. Beboeren Janne var også inne på at lave boligutgifter gir større valgfrihet i privatlivet: «Det er jo veldig positivt at man føler at man ikke er bundet til å være i et dårlig forhold på grunn av økonomi» (Janne). Man er ikke bundet sammen gjennom et boliglån, og man trenger heller ikke forholde seg til prosessen ved boligsalg.

Hvor mye penger man bruker på å bo, påvirker hvordan man lever livene sine. Mange av Svartlamons beboere er svært opptatt av boligpolitikk, og er bevisste på at de bor og lever på en annerledes måte, og den såkalte «tredje boligsektoren» kommer opp i et intervju.

[...] du har en gruppe mennesker, det er de som kan kjøpe bolig, og så har du de som kvalifiserer seg til kommunal bolig, du har hele det mellomstikket her og det blir større og større, det er en overføring av midler inne på boligmarkedet fra unge til gamle, og fra fattige til rike, den tredje boligsektoren er liksom den som vokser fram og spør hvor skal alle vi få lov til å bo? Svartlamon gir et alternativ som veldig få eller ingen andre byer har, da. Så vi [har] rimelige boliger for alle, og her bor det jo alle variasjoner av kapitalene, økonomisk og kulturell og sosial kapital, du har på en måte et høyt tverrsnitt av befolkningen som bor her. (Berit)

Svartlamon er et sjeldent alternativ til den norske eierlinja, og modellen kan minne mer om andre europeiske byers langtidsleie. Den rimelige leia gir muligheter for alternativ livsstil – muligheten til friere å kunne leve de livene en selv ønsker. Til tross for den midlertidige kontrakten, og usikkerheten denne kortsiktigheten gir, opplever beboerne Svartlamon som et nabolag preget av nære fellesskap og varige vennskap.

Tid som boligsosialt tiltak

Gjennom analysen har vi nå identifisert fire sentrale tidsdimensjoner for nabolagsfellesskap: (1) møteplasser og aktiviteter – tid til å gjøre noe sammen, (2) relasjoner og samhandling – tid til å bli sett, (3) den langsomme tida – for medvirkning og selvbestemmelse og (4) muligheten til å leie på lang sikt. Disse fire dimensjonene ved å bo på Svartlamon reflekteres i flere av de seks nevnte fellesskapsflatene (samhold, interaksjon, identifikasjon, kommunikasjon, arbeid og fysisk nærvær), noe som bidrar til samhold på mange plan. Vi har i løpet av artikkelen satt *tid* i høysetet, med spørsmålet om hvordan vi kan forstå «nabolagstid» som et boligsosialt tiltak, fordi vi har sett at alle de fire temaene peker i retning av langsomhet som en essensiell lokal kvalitet som direkte øker bomiljøets mulighet til inkludering og å utvikle samhørighet.

Den lokalt brukte tidsressursen fører til at familier med ulike forutsetninger – sosialt eller økonomisk – har større mulighet til å delta i fellesskapet, særlig fordi dette fellesskapet etterstreber andre kvaliteter enn økonomisk kapital. På denne måten vil ikke husholdninger med lavere inntekt stigmatiseres, blant annet fordi verdien av deling og låning demper synligheten av de eventuelle økonomiske forskjellene. Å finne mindre kostbare lavkonsumløsninger er noe som oppfattes verdimeessig positivt blant beboerne. Beboerne har interesse av å hjelpe hverandre, lære av hverandre og utvikle ferdighetene, for det er både med på å forsterke deres verdigrunnlag, men også forsterke deres sosiale bånd til hverandre. En slik tilnærming til naboskap rustet også fellesskapet til i større grad å akseptere dem som av ulike grunner ikke har muligheten til å bidra på andre måter. Dermed vil de aller fleste kjenne seg som en ressurs i fellesskapet.

Livet i denne langsomme bydelen handler om tid til å akseptere den andre, tid til de tilfeldige møtene og å arrangere festival, tid til å ta avstand fra «kapitaljag», tid til beboermøter og trege beslutninger, tid til dugnad og tid til å vente på at naboen skal bli ferdig på badet. Langsomheten blir en boligsosial ressurs gjennom dens muliggjøring av virksomme fellesskapsprosesser på mange plan.

Den hurtige og fragmenterte verden har blitt en selvfølgelighet for oss. Det som er interessant nå, er, som Eriksen (2016) sier, å oppdage og å lytte til hva de små lommene av langsomhet og kontinuitet kan fortelle oss. Langsomheten fungerer som en motpol til den finansielle og hurtige logikken som gjennomsyrrer stadig flere sider ved samfunnsliv og boligspørsmål (Røyrvik, 2017). De langsomme prosessene blir en verdimeessig protest – en protest mot den markedsstyrte boligutviklingen, det økte økonomiske fokuset og den begrensende definisjonen av hva det vil si å leve og bo godt.

Svartlamon er ikke ensidig i sin opplevelse av langsomhetens verdier, men det ligger noen veletablerte fellesforståelser av hva som er viktig for dem, og én er nettopp det å være et alternativ til dette «andre», uansett hvilken myriade av stemmer alternativet inneholder. Resultatet er uansett at langsomheten nettopp muliggjør de mange ulike stemmene.

Gjennom vår analyse ser vi viktigheten av at beboerne i bydelen har en grunn til å oppsøke hverandre og sosialisere, og at samholdet nettopp starter der, på det sosiale planet, fra de første okkuperte husene og gjennom aksjoner og krangling med kommunen i mange år. Formingen av fellesskapet gjennom identifikasjon viser seg svært robust fordi det har blitt styrket gjennom felles kamp mot kapitalkrefter og standhaftig kommunal styring. Vår analyse peker på hvordan billig leie frigjør tid til nabolagets fellesskap, og at tilhørighet og eierskap til boliger og fellesområder oppstår selv om dette ikke eies av beboerne. Samtidig har vi antydnet byfellesskapet som en *segmental-selektiv samhørighet*, noe som peker på bydelen som frivillig valgt, men også segmentert (Tjora, 2019). At ikke hvem som helst kan få komme inn som leietaker på Svartlamon, skaper et spesielt fellesskap i mange dimensjoner som vi har vært inne på, men også en begrensning i muligheten for å benytte Svartlamon som modell for nye områder. Vi vil kommentere dette til slutt.

Avslutning

Å bo i et bysamfunn betyr å bo i nærheten av andre mennesker, noe som skaper muligheter til å bli kjent med hverandre. Det fysiske bomiljøet med sine steder å møtes spontant eller planlagt har stor betydning. Det som i vår analyse av Svartlamon blir særlig tydelig i tillegg til dette, er hvordan en frigjort tidsressurs forsterker muligheten for tid og engasjement brukt i bydelen. Når vi avslutningsvis stiller spørsmålet om hvorfor det ikke eksisterer flere bydeler som Svartlamon, ligger noe av svaret i boligmarkedet og boligpolitikken liberaliserte og privatiserte utvikling (Røe, 2019), men også i en mer spesifikk historikk for vår case. At Svartlamon som byøkologisk forsøksområde har oppstått nettopp på grunn av motstand mot rådende politikk, antyder nettopp at slike områder ikke vil bli *planlagt* i Norge. De må i så fall bli *kjempet fram* mot dagens politikk og mot de private utviklernes solide posisjon i utformingen av reguleringsplaner og arkitektoniske løsninger.

Vi har tidligere kategorisert Svartlamon som en paradigmatisk case, noe som betyr at den tydelig demonstrerer fenomener vi er ute etter å forstå. Vi har derfor vist fram erfaringene fra beboere på Svartlamon, og hvordan både fellesskap og en form for langsomhet gror fram over tid. Og selv om vi ikke antar å kunne skape bydeler som Svartlamon på tegnebrettet, kan vi lære hvordan ulike flater av fellesskap danner muligheter for langsomme sosiale prosesser med boligsosialt potensial. At Svartlamon finnes, tydeliggjør potensialet i ulike varianter av alternative modeller. Og at bydelen åpenbart har sine problematiske sider, og har møtt kritikk blant annet i kommunens tidligere nevnte evaluering (2016), kan ikke frata bydelen å ha åpnet manges øyne når det gjelder alternative bydeler og boformer. En slik modell for bydelsfellesskap som boligsosialt tiltak vil kreve politisk vilje, økonomisk mot og ikke minst standhaftige idealister i kamp mot standard planlegging. At det forsøkes på og formidles erfaringer fra slike caser, kan kanskje bidra til et mangfold av *bolig- og bydelsidéer* som noen vil synes det er verdt å kjempe for.

Om artikkelen

Undersøkelsen er gjennomført av Sosiologisk Poliklinikk på oppdrag fra Husbanken i 2019. I tillegg til artikkelforfatterne har Maia Minde og Tarjei Hanken ved Sosiologisk Poliklinikk bidratt med datagenerering og -bearbeiding.

Referanser

- Anderson, B. (1996). *Forestilte fellesskap: Refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Asplund, J. (1987) *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Bailey, N. (2010). Understanding community empowerment in urban regeneration and planning in England: Putting policy and practice in context. *Planning Practice & Research*, 25(3), 317–332. <https://doi.org/10.1080/02697459.2010.503425>
- Ball, M. (2004). Co-operation with the community in property-led urban regeneration. *Journal of Property Research*, 21(2), 119–142. <https://doi.org/10.1080/0959991042000328810>
- Bear, L. (2014). Doubt, conflict, mediation: The anthropology of modern time. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 20(S1), 3–30. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.12091>
- Collins, R. (2004). *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press.
- Delanty, G. (2003). *Community*. London: Routledge.
- Durkheim, E. (1893/1964). *The division of labour in society*. Glencoe: The Free Press.
- Eriksen, T.H. (2016). *Overheating: An anthropology of accelerated change*. London: Pluto Press.

- Flyvbjerg, B. (2004). Five misunderstandings about case-study research. *Sosiologisk tidsskrift*, 12(2), 117–142. Tilgjengelig på: https://www.idunn.no/st/2004/02/five_misunderstandings_about_case-study_research
- Gehl, J. (1971). *Life between buildings*. Copenhagen: Danish Architectural Press.
- Goffman, E. (1963). *Behaviour in public places*. New York: The Free Press.
- Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax.
- Hammer, M.E.S. (2018). *Kreativitet i tallenes vold: Svartlamon mellom barken og veden* [masteroppgave]. Trondheim: NTNU. Tilgjengelig på: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2562431>
- Hammer, M.E.S. (2019). *Beboerundersøkelse for Svartlamon*. Trondheim.
- Hammer, M.E.S., Henriksen, I.M., & Tjora, A. (2019). *Bydelsfellesskap som boligsosialt grep med Svartlamon som case* (rapport 19-4). Trondheim: Sosiologisk Poliklinikk.
- Henriksen, I.M., & Tjora, A. (2014). Interaction pretext: Experiences of community in the urban neighbourhood. *Urban Studies*, 51(10), 2111–2124. <https://doi.org/10.1177/0042098013505891>
- Henriksen, I.M., & Tøndel, G. (2017). Spontane dybdeintervjuer: Strategisk interaksjon som sosiologisk forskningsmetode. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 24(3), 215–231. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-03-02>
- Hernes, E., Kupper, A., Nyland, S.E., & Heuch, R.S. (2009). *Bomiljø, engasjement og mobilitet på Svartlamon. Beboerundersøkelse*. Trondheim: Sosialgruppa på Svartlamon.
- Jacobs, J. (1964). *Death and life of American cities*. New York: Random House.
- Kittang, D. (2014). *Trebyen Trondheim – modernisering og vern: Ein studie av byplandebatten 1960–2005*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvaløseter, A.J. (2015). *Kollektiv kreativitet: Et etnografisk studie av DIGS coworkingspace*. Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Trondheim: NTNU. Tilgjengelig på: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2358691/Kval%C3%B8s%C3%A6ter%2C%20Anna%20Josefine.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Larsen, T. (2017). Når virkeligheten flytter på seg: Instrumentalitet, estetikk og livsverden i vår tid. I T. Larsen & E. Røyrvik (red.), *Trangen til å telle: Objektivisering, måling og standardisering som samfunnspraksis* (s. 265–309). Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Lorentzen, H., & Dugstad, L. (2011). *Den norske dugnaden: Historie, kultur og fellesskap*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Maffesoli, M. (1996). *The time of the tribes: The decline of individualism in mass society*. London: Sage.
- Rendum, T. (1997). *Den svarte oasen på La'mon* [masteroppgave]. Trondheim: NTNU.
- Røe, P.G. (2019). Planlagte bysamfunn- fra sosiale utopier til markedspragmatisme. I I.M. Henriksen & A. Tjora (red.), *Bysamfunn* (s. 206–224). Oslo: Universitetsforlaget.
- Røyrvik, E. (2017). Sosialitet i målstyringens tid. I T. Larsen & E. Røyrvik (red.), *Trangen til å telle: Objektivisering, måling og standardisering som samfunnspraksis* (s. 25–55). Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Sørhaug, T. (1996). *Fornuftens fantasier: Antropologiske essays om moderne livsformer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sørvoll, J. (2018). Forskning på boligsosiale virkemidler rettet mot vanskeligstilte på boligmarkedet i Norge 2005–2018. *Tidsskrift for boligforskning*, 1(1), 45–66. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-5988-2018-01-04>
- Talen, E. (1999). Sense of Community and Neighbourhood Form: An Assessment of the Social Doctrine of New Urbanism. *Urban Studies*, 36(8), 1361–1379. <https://doi.org/10.1080/0042098993033>

- Tjora, A. (2011). Invisible whispers: Accounts of SMS communication in shared physical space. *Convergence*, 17(2), 193–211.
- Tjora, A. (2016). Passiare fellesskap. *Plan*, (1), 46–51. Tilgjengelig på: https://www.idunn.no/plan/2016/01/passiare_fellesskap
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Tjora, A. (2018). *Hva er fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tjora, A. (2019). Byfellesskap som segmental-selektiv samhörighet. I I.M. Henriksen & A. Tjora (red.), *Bysamfunn* (s. 195–206). Oslo: Universitetsforlaget.
- Trondheim kommune. (2001). *Bystyrevedtak om Svartlamoen: Reguleringsplan med bestemmelser for Svartlamoen*. Tilgjengelig på: <http://kart5.nois.no/trondheimbraarkiv/getfile.aspx?id=20183810>
- Trondheim kommune. (2016). *Evaluering av Trondheim kommunes involvering på Svartlamoen, høringsutkast*. Trondheim: Trondheim kommune. Tilgjengelig på: <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/eierskapsenheten/svartlamoen/evalueringsrapport.pdf>
- Økeland, M.A. (2012). *Samfunnsarbeid og boligsosialt arbeid: En erfaringsamling med fokus på strategi og virkemidler*. Bergen: Fagbokforlaget.